คู่มือคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

๕. ตัทธิตกัณฑ์

ว่าด้วยวิธีลงปัจจัยหลังนาม ๓

ตทฺธิต วิ.- **ตสฺมา** (ติวิธลิงฺคโต ปรํ หุตฺวา) **หิตา** (สหิตาติ) **ตทฺธิตา.** (ต + หิต)
ปัจจัยที่ลงหลังจากนาม ๓ นั้น เป็นประโยชน์เกื้อกูล (แก่นาม ๓) ชื่อว่า ตัทธิต

ตทฺธิต = ต + หิต
ต + ธิต - อาเทศ ห เป็น ธ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
ต + ทฺธิต - ซ้อน ทฺ = วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.

ตัทธิต = นาม ๓ + ปัจจัย ๖๘ + วิภัตติ ๑๔

นาม ๓

นาม คือ นามวิภัตยันตบท บทที่มีวิภัตตินามอยู่ท้าย มี ๓ คือ

๑. สุทธนามลิงค์ ที่แสดงไว้ในนามกัณฑ์
๒. สมาสนามลิงค์ ที่แสดงไว้ในสมาสกัณฑ์
๓. ตัทธิตนามลิงค์ ที่แสดงไว้ในตัทธิตกัณฑ์

ส่วน กิตนามลิงค์ สงเคราะห์เข้าในสุทธนามบ้าง สมาสนามบ้าง

ปัจจัย ๖๘

ปัจจัย คือ ศัพท์เครื่องปรุงแต่งอรรถของลิงค์ แทนนามในความหมายต่างๆ ๖๘ ตัว

วิภัตติ ๑๔

วิภัตติ คือ ศัพท์จำแนกอรรถของลิงค์ที่สำเร็จมาจากตัทธิต

ตัทธิต ๓ หรือ ๗

ตัทธิต โดยย่อ มี ๓ โดยพิสดาร มี ๗ คือ

๑. **สามัญญวุตติตัทธิต** เป็น**วิเสสนะ**หรือ**อภิเธยยลิงค์** เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ เพราะเปลี่ยนลิงค์ไปตามบทที่ตนขยาย ขยายลิงค์ไหน เป็นลิงค์นั้น แบ่งเป็น ๕ ตัทธิต

๑.๑. อปัจจตัทธิต
๑.๒. สังสัฏฐาทิอเนกัตถตัทธิต
๑.๓. วิเสสตัทธิต
๑.๔. อัสสัตถิตัทธิต
๑.๕. สังขยาตัทธิต

๒. **ภาวตัทธิต**

๓. **อัพยยตัทธิต**

ตัทธิต ๗ หมวด และปัจจัย ๖๘ ตัว

๑. **อปจฺจตทฺธิต** ลงปัจจัย ๙ ตัว คือ **ณ ณายน ณาน เณยฺย ณิ ณิก ณฺย ณว เณร** แทนคำว่า “**อปจฺจ**” แปลว่า “**ลูก หลาน เหล่ากอ**”

๒. **อเนกตฺถตทฺธิต** ลงปัจจัย ๑๙ ตัว คือ **ณิก ณ เณยฺย อิม อิย อิก กิย ย ณฺย กณฺ ตา อิย อายิตตฺต ล อาลุ ก ตฺตก วนฺตุ มย** แทนหลายอรรถ มีอรรถว่า “**สํสฏฺจ**” แปลว่า “**ปน ผสม**” เป็นต้น

๓. **ภาวตทฺธิต** ลงปัจจัย ๗ ตัว คือ **ณฺย ตฺต ตา ตฺตน เณยฺย ณ กณฺ** แทนคำว่า “**ภาว**” แปลว่า “**ความมี ความเป็น**”

๔. **วิเสสตทฺธิต** ลงปัจจัย ๕ ตัว คือ **ตร ตม อิสิก อิย อิฏฺจ** แทนคำว่า “**วิเสส**” แปลว่า “**กว่า ยิ่งกว่า ที่สุด**”

๕. **อสฺสตฺถิตทฺธิต** ลงปัจจัย ๑๒ ตัว คือ **วี โส อิล ว อาล สี อิก อี ร วนฺตุ มนฺตุ ณ** แทนคำว่า “**อสฺสตฺถิ**” แปลว่า “**ผู้มี ของเขามีอยู่**”

๖. **สงฺขยาตทฺธิต** ลงปัจจัย ๖ ตัว คือ **ม ถ จ ติย อี ก** แทนคำว่า “**ปูรณ**” แปลว่า “**เต็ม ที่**”

๗. **อพฺยยตทฺธิต** ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ **กฺขตฺตุํ ธา ชฺฌํ โส ถา ถตฺตา ถํ ชฺช ชฺชุ ตน** แทนคำว่า “**วาร** ครั้ง, **วิภาค** แบ่ง” เป็นต้น

ในปัจจัย ๖๘ ตัว มี ณ อนุพันธปัจจัย ๑๙ ตัว คือ **ณ ณายน ณาน เณยฺย ณิ ณิก ณฺย ณว เณร ณิก ณ เณยฺย ณฺย กณฺ ณฺย เณยฺย ณ กณฺ ณ** ปัจจัยบางตัว กล่าวหลายครั้ง เพราะอยู่ในตัทธิตต่างอรรถกัน

ปกติ–ปัจจัย

<u>ปกติ</u> ลิงฺคธาเตฺวว, วิภตฺติปฺปจฺจยา ปน <u>ปจฺจโย</u>.
ปกติ ได้แก่ ลิงค์และธาตุ, ส่วน ปัจจัย ได้แก่ วิภัตติและปัจจัย

ปัจจัย

ศัพท์ที่ให้เนื้อความอาศัย และให้รู้เนื้อความ ชื่อว่า ปัจจัย

วิเคราะห์ว่า **ปฏิจฺจ เอตสฺมา อตฺโถ เอตีติ ปจฺจโย.** (ปติ+อิ+อ)
(ณ เป็นต้น) ให้เนื้อความอาศัยเป็นไป จึงชื่อว่า ปัจจัย

ปตียนฺติ อเนน อตฺถาติ ปจฺจโย. (ปติ+อิ+อ)

(ณ เป็นต้น) ช่วยให้รู้เนื้อความทั้งหลาย จึงชื่อว่า ปัจจัย

หมูตาย หมูตัทธิต, หมาตาย หมาตัทธิต

คำพูดนี้ หมายถึง เมื่อลบคำนามใดออกไปแล้ว ลงปัจจัยมาแทนในความหมายของคำที่ถูกลบนั้น จะได้ชื่อตัทธิตตามคำที่ถูกลบไปนั้น เช่น ลบ อปจฺจ ก็เรียกว่า อปัจจตัทธิต

๕.๑. อปัจจตัทธิต

อปัจจตัทธิต ลงปัจจัย ๙ ตัว คือ **ณ ณายน ณาน เณยฺย ณิ ณิก ณฺย ณว เณร** แทนคำว่า "**อปจฺจ**" แปลว่า "**ลูก หลาน เหลน โคตร เหล่ากอ วงศ์ ตระกูล**"

เช่น **วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ วาสิฏฺโฐ.** (วสิฏฺฐ + ณ)
ลูกหลาน ของนายวสิฏฐะ ชื่อว่า วาสิฏฐะ

๓๖๑. **วา ณปจฺเจ.** (๓ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจากลิงค์ ๓ ลง ณ ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ บ้าง

๓๖๒. **ธาตุลิงฺเคหิ ปรา ปจฺจยา.** (๓ บท, ปริภาสาสูตร)
ปัจจัย ลงหลังจากธาตุและลิงค์

สูตรนี้ เป็น ปริภาสาสูตร มีเนื้อความกล่าวคลอบคลุมไวยากรณ์ทั้งเล่ม

ปริภาสา ๒

ปริภาสา แปลว่า คำกล่าวคลอบคลุม ในที่นี้ มีปริภาสา ๒ อย่าง คือ

(๑) ปริภาสาสูตรว่า **ธาตุลิงฺเคหิ ปรา ปจฺจยา.**
ลงวิภัตติและปัจจัย หลังจากปกติธาตุ ในอาขยาตกัณฑ์ กิพพิธานกัณฑ์,
ลงวิภัตติและปัจจัย หลังจากปกติลิงค์ ในนามกัณฑ์ สมาสกัณฑ์ ตัทธิตกัณฑ์

(๒) ปริภาสาวุตติว่า **วุตฺตตฺถานมปฺปโยโค.**
ศัพท์ที่กล่าวอรรถแล้ว ไม่ต้องประกอบไว้ (หมายถึง ลบ อปจฺจ ศัพท์เป็นต้น)

๓๖๓. **เตสํ โณ โลปํ.** (๓ บท, โลปวิธิ)
ลบ ณฺ อักษร ของณานุพันธปัจจัยในตัทธิตเหล่านั้น

๓๖๔. **วุทฺธาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส สเณ จ.** (๖ บท, วุทธิวิธิ)

เพราะปัจจัยที่มี ณฺ ให้วุทธิสระต้น หรือสระของพยัญชนะต้น ที่ไม่มีพยัญชนะสังโยคอยู่หลัง บ้าง

วาศัพท์

วาสิฏฺฐาทีสุ นิจฺจายํ **อนิจฺโจษฺมฺปิกาทิสุ**
น วุทฺธิ นีลปีตาโท **ววตฺถิตวิภาสโต.**

วาศัพท์ มีอรรถ ววัตถิตวิภาสา กล่าวกำหนดวิธี ๓ อย่าง คือ

๑. **นิจฺจวุทฺธิ** วุทธิแน่นอน ในอุทาหรณ์ว่า วาสิฏฺจ เป็นต้น
๒. **อนิจฺจวุทฺธิ** วุทธิไม่แน่นอน ในอุทาหรณ์ว่า โอษฺมฺปิก เป็นต้น
๓. **อสนฺตวุทฺธิ** ไม่มีวุทธิ ในอุทาหรณ์ว่า นีล ปีต เป็นต้น

จศัพท์

จศัพท์ ในสูตรนี้มีอรรถ อวธารณะ ห้ามวุทธิบ้าง

๓๖๕. อยุวณฺณานญฺจาโย วุทฺธี. (๔ บท, ปริภาสาสูตร)

วุทธิ อ เป็น อา, อิ อี เป็น เอ, อุ อู เป็น โอ

พึงทราบว่า คำว่า "**วุทธิ**" แปลว่า ทำให้เจริญขึ้น, เจริญขึ้นอย่างไร ?

๑. **วุทธิ อ ให้เป็น อา** = สระ อ เป็นรัสสะเสียงสั้น ทำให้เป็นสระ อา เสียงยาวขึ้น

๒. **วุทธิ อิ อี ให้เป็น เอ** = สระ อิ อี มีฐานเดียวคือตาลุฐาน ทำให้เป็นสระ เอ กลายเป็นสองฐาน คือ กัณฐฐานและตาลุฐาน

๓. **วุทธิ อุ อู ให้เป็น โอ** = สระ อุ อู มีฐานเดียวคือโอฏฐฐาน ทำให้เป็นสระ โอ กลายเป็นสองฐาน คือ กัณฐฐานและโอฏฐฐาน

การวุทธิทั้ง ๓ อย่างนี้ เมื่อทำวุทธิแล้ว ยังต้องมีฐานเสียงเดิมอยู่เสมอ

ณ อนุพันธปัจจัย

ณ อนุพันธปัจจัย คือปัจจัยที่มี ณฺ อักษร, เมื่อลบ ณฺ แล้ว ส่งผลให้มีการทำวุทธิสระหน้าหรือสระของพยัญชนะตัวหน้า ในที่ไม่มีพยัญชนะสังโยคอยู่หลัง เช่น **วาสิฏฺจ**, แต่ถ้ามีพยัญชนะสังโยคอยู่หลัง ห้ามทำวุทธิ เช่น **วจฺฉายโน กจฺจายโน**

อนุพันธปัจจัย ที่มี ณ อยู่หน้า คือ **ณายน ณาน เณยฺย ณิ ณิก ณฺย ณว เณร ณ**
เมื่อลบ ณฺ แล้ว **(อายน อาน เอยฺย อิ อิก ย อว เอร อ)**
อนุพันธปัจจัย ที่มี ณ อยู่หลัง คือ **กณฺ**
เมื่อลบ ณฺ แล้ว **(ก)**

จศัพท์

จศัพท์ ในสูตรนี้มีอรรถ อวุทธิสัมปิณฑนะ รวมเอาการไม่วุทธิ, หรือมีอรรถ อวธารณะ ห้ามวุทธิบ้าง

วุทฺธิศัพท์

วุทฺธิศัพท์ ในสูตรนี้มีอรรถ อุตตรปทวุทธิภาวะ มีการวุทธิสระของบทหลังบ้าง
เช่น **เนคมชานปทา** (ชาวนิคมและชาวชนบท)

ห้ามวุทธิ

ยถา หิ กตวุทฺธีนํ ปุน วุทฺธิ น โหติห
ตถา สภาววุทฺธีนํ อาโยนํ ปุน วุทฺธิ น.

ตามธรรมดา สระที่ทำเป็นวุทธิมาแล้ว จะไม่เป็นวุทธิซ้ำอีก ฉันใด,
อา เอ และ โอ ที่เป็นวุทธิตามสภาพเดิมอยู่แล้ว จะไม่เป็นวุทธิอีก ฉันนั้น

วุทธิ ๒

๑. **กตวุทฺธิ** ทำ อ ให้เป็น อา, อิ อี ให้เป็น เอ, อุ อู ให้เป็น โอ
๒. **สภาววุทฺธิ** อา เอ โอ เป็นวุทธิตามสภาพอยู่แล้ว จึงไม่ต้องทำวุทธิให้เป็นอะไรอีก

สัททปทมาลา

๑. ปุงลิงค์ อการันต์ **วาสิฏฺฐ**สัททปทมาลา (นายวาสิฏฐะ, ลูกของนายวสิฏฐะ)

วิภัตติ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปฐมา	**วาสิฏฺโฐ**	**วาสิฏฺฐา**
อาลปนะ	**วาสิฏฺฐ วาสิฏฺฐา**	**วาสิฏฺฐา**
ทุติยา	**วาสิฏฺฐํ**	**วาสิฏฺเฐ**
ตติยา	**วาสิฏฺเฐน**	**วาสิฏฺเฐหิ วาสิฏฺเฐภิ**
จตุตถี	**วาสิฏฺฐสฺส**	**วาสิฏฺฐานํ**
ปัญจมี	**วาสิฏฺฐา วาสิฏฺฐมฺหา วาสิฏฺฐสฺมา**	**วาสิฏฺเฐหิ วาสิฏฺเฐภิ**
ฉัฏฐี	**วาสิฏฺฐสฺส**	**วาสิฏฺฐานํ**
สัตตมี	**วาสิฏฺเฐ วาสิฏฺฐมฺหิ วาสิฏฺฐสฺมึ**	**วาสิฏฺเฐสุ**

พึงทราบว่า การทำรูปตามวิธีในตัทธิต มาถึงการเรียกชื่อว่านามแล้ว จะมีวิธีทำตัวรูปในปุงลิงค์เหมือนกับ ปุริส ศัพท์, ในอิตถีลิงค์เหมือน อิตฺถี ศัพท์, และในนปุงสกลิงค์เหมือน จิตฺต ศัพท์

ทำตัวรูป ปุงลิงค์

วาสิฏฺโฐ = วสิฏฺฐ + ณ

ตอนที่ ๑ วิเคราะห์อรรถในนาม

วสิฏฺฐ ส อปจฺจ	- หลัง วสิฏฺฐ ลง ส ฉัฏฐีวิภัตติ	= สามิสฺมึ ฉฏฺฐี.
วสิฏฺฐสฺส อปจฺจ	- เพราะ ส ลง สฺ อาคม	= สาคโม เส.
วสิฏฺฐสฺส อปจฺจ สิ	- หลัง อปจฺจ ลง สิ ปฐมาวิภัตติ	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วสิฏฺฐสฺส อปจฺจ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
วสิฏฺฐสฺส อปจฺจฺอ อํ	- แยก จฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วสิฏฺฐสฺส อปจฺจฺ อํ	- ลบ อ หน้า ปกติ อ หลัง	= สรโลโป ...
วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ	- รวม จฺ เข้ากับ อ	= นเย ปรํ ยุตฺเต.

ตอนที่ ๒ ลงปัจจัยในตัทธิต

วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ	- ลูกของนายวสิฏฐะ	
อิติ อตฺเถ	- ในอรรถนี้	
วสิฏฺฐสฺส ณ อปจฺจํ	- ลง ณ ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= วา ณปจฺเจ.
วสิฏฺฐสฺ ณ อปจฺจ	- ลบ ส และ สิ วิภัตติ	= เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
วสิฏฺฐ ณ อปจฺจ	- กลับไปเป็นปกติ	= ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.
วสิฏฺฐ ณ	- ลบ อปจฺจ	= วุตฺตตฺถานมปฺปโยโค.
วสิฏฺฐ อ	- ลบ ณฺ	= เตสํ โณ โลปํ.
วาสิฏฺฐ อ	- วุทฺธิ อ เป็น อา	= วุทฺธาทิสรสฺส วาสํโย...
วาสิฏฺฐฺอ อ	- แยก ฐฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วาสิฏฺฐฺ อ	- ลบ อ หน้า ปกติ อ หลัง	= สรโลโป...
วาสิฏฺฐ	- ประกอบ ฐฺ กับ อ	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
วาสิฏฺฐ	- เรียก วาสิฏฺฐ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...

ตอนที่ ๓ ลงวิภัตติในนาม

วาสิฏฺฐ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วาสิฏฺฐ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
วาสิฏฺฐฺอ โอ	- แยก ฐฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วาสิฏฺฐฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
วาสิฏฺโฐ	- รวม ฐฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **วาสิฏฺโฐ**	
	นายวาสิฏฐะ หรือ ลูกของนายวสิฏฐะ	

วาสิฏฺโจ (ชาย), **วาสิฏฺฐี** (หญิง), **วาสิฏฺจํ** (ตระกูล)

อปจฺจ ได้แก่ **ปุตฺต** (ลูก), **นตฺตุ** (หลาน), **ปนตฺตุ** (เหลน), **โคตฺต** (โคตร) เป็นต้น

พึงทราบว่า การลงปัจจัยในอรรถอปัจจะ เพียงครั้งเดียว สามารถใช้ได้ครบทั้ง ลูก หลาน เหลน โคตร วงศ์ ตระกูล โดยไม่ต้องลงปัจจัยซ้อนกันเป็นชั้นๆ

๒. อิตถีลิงค์ อีการันต์ **วาสิฏฺจี**สทฺทปทมาลา (นางวาสิฏฐี, ลูกของนายวสิฏฐะ)		
วิภัตติ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปฐมา	**วาสิฏฺจี**	**วาสิฏฺจี วาสิฏฺจิโย**
อาลปนะ	**วาสิฏฺจิ**	**วาสิฏฺจี วาสิฏฺจิโย**
ทุติยา	**วาสิฏฺจึ**	**วาสิฏฺจี วาสิฏฺจิโย**
ตติยา	**วาสิฏฺจิยา**	**วาสิฏฺจีหิ วาสิฏฺจีภิ**
จตุตถี	**วาสิฏฺจิยา**	**วาสิฏฺจีนํ**
ปัญจมี	**วาสิฏฺจิยา**	**วาสิฏฺจีหิ วาสิฏฺจีภิ**
ฉัฏฐี	**วาสิฏฺจิยา**	**วาสิฏฺจีนํ**
สัตตมี	**วาสิฏฺจิยา วาสิฏฺจิยํ**	**วาสิฏฺจีสุ**

ทำตัวรูป อิตถีลิงค์

วาสิฏฺจี = วาสิฏฺจ + อี

วาสิฏฺจ อี - ลง อี อิตถิโชตกปัจจัย = ณวณิกเณยฺยณนฺตุหิ.
วาสิฏฺจฺอ อี - แยก จฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
วาสิฏฺจฺ อี - ลบ อ หน้า ปกติ อี หลัง = สรโลโป ...
วาสิฏฺจี - รวม จฺ เข้ากับสระ อี หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
วาสิฏฺจี - เรียก วาสิฏฺจี ว่านาม = จศัพท์ใน ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...

วาสิฏฺจี สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วาสิฏฺจี - ลบ สิ = เสสโต โลปํ คสิปิ.
วาสิฏฺจี - สำเร็จรูปเป็น **วาสิฏฺจี** นางวาสิฏฐี หรือ ลูกของนายวสิฏฐะ

๓. นปุงสกลิงค์ อการันต์ **วาสิฏฺฐ**สทฺทปทมาลา (ตระกูลวาสิฏฐะ, ลูกของนายวสิฏฐะ)		
วิภัตติ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปฐมา	**วาสิฏฺฐํ**	**วาสิฏฺฐานิ**
อาลปนะ	**วาสิฏฺฐ**	**วาสิฏฺฐานิ**
ทุติยา	**วาสิฏฺฐํ**	**วาสิฏฺฐานิ**
	ที่เหลือ เหมือน ปุงลิงค์	

ทำตัวรูป นปุงสกลิงค์

วาสิฏฺฐํ = วาสิฏฺฐ

วาสิฏฺฐ	- เรียก วาสิฏฺฐ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
วาสิฏฺฐ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
วาสิฏฺฐ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
วาสิฏฺฐฺอ อํ	- แยก ฐฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วาสิฏฺฐฺ อํ	- ลบ อ หน้า ปกติ อ หลัง	= สรโลโป ...
วาสิฏฺฐํ	- รวม ฐฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **วาสิฏฺฐํ** ตระกูลวาสิฏฐะ หรือ ลูกหลานของนายวสิฏฐะ	

อุทาหรณ์ของ ณ ปัจจัย

วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ	=	**วาสิฏฺโฐ, วาสิฏฺฐี, วาสิฏฺฐํ**	ลูกหลานของนายวสิฏฐะ
ภารทฺวาชสฺส ปุตฺโต	=	**ภารทฺวาโช, -ชี, -ชํ.**	ลูกหลานของนายภารทฺวาชะ
เวสามิตฺตสฺส ปุตฺโต	=	**เวสามิตฺโต, -ตี, -ตํ.**	ลูกหลานของนายเวสามิตตะ
โคตมสฺส ปุตฺโต	=	**โคตโม, -มี, -มํ.**	ลูกหลานของโคตมะ
วสุเทวสฺส อปจฺจํ	=	**วาสุเทโว, -วี, -วํ.**	ลูกหลานของนายวสุเทวะ
พลเทวสฺส อปจฺจํ	=	**พาลเทโว, -วี, -วํ.**	ลูกหลานของนายพลเทวะ
จิตฺตกสฺส อปจฺจํ	=	**จิตฺตโก, -กี, -กํ.**	ลูกหลานของนายจิตตกะ

รูปว่า “**ภารทฺวาโช, เวสามิตฺโต, โคตโม**” ไม่ได้ทำวุทธิ เพราะไม่มี อ อิ อี อุ อู
รูปว่า “**จิตฺตโก**” ไม่ได้ทำวุทธิ เพราะมีพยัญชนะสังโยคอยู่ข้างหลัง

พึงทราบว่า **วา**ศัพท์ จากสูตร “วา ณปจฺเจ” ตามไปทุกที่ที่เป็นวิธีของตัทธิต, และ **อปจฺเจ** ศัพท์ ก็ตามไป จนกว่าจะถึง **สํสฏฺฐ** ศัพท์

๓๖๖. **ณายนณาน วจฺฉาทิโต.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจาก วจฺฉ ศัพท์เป็นต้น ลง ณายน ณาน ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ บ้าง

คัมภีร์ปทรูปสิทธิ มีองค์ ๓

๑. **สูตร** คือ หัวข้อ แม่บท มาติกา สูตรสำเร็จบท ที่ทำให้เข้าใจตรงตามพระไตรปิฎก
เช่น **สรา สเร โลปํ.**
เพราะสระหลัง ลบสระหน้า

๒. **วุตติ** คือ คำแปลและขยายความของสูตรนั้นๆ
เช่น **สรา โข สพฺเพปิ สเร ปเร ฐิเต โลปํ ปปฺโปนฺติ.**
เพราะสระอันตั้งอยู่ข้างหลัง สระหน้าแม้ทั้งปวง ย่อมถึงการลบ

๓. **อุทาหรณ์** คือ ตัวอย่างที่ยกมาจากพระไตรปิฎก และคัมภีร์อธิบายพระไตรปิฎก
เช่น **สเมตายสฺมา** (วิ.มหาวิ. ๑/๔๑๑)
ตีณิมานิ (องฺ.ติก. ๒๐/๓๖)
ปญฺญินฺทฺริยํ (อภิ.สงฺ. ๓๔/๑)

อุทาหรณ์

วจฺฉสฺส อปจฺจํ	=	**วจฺฉายโน วจฺฉาโน.**	ลูกหลานของนายวัจฉะ
กจฺจสฺส อปจฺจํ	=	**กจฺจายโน กจฺจาโน.**	ลูกหลานของนายกัจจะ
โมคฺคลฺลสฺส ปุตฺโต	=	**โมคฺคลฺลายโน โมคฺคลฺลาโน.**	ลูกหลานของนายโมคคัลละ
อคฺคิเวสฺสสฺส ปุตฺโต	=	**อคฺคิเวสฺสายโน อคฺคิเวสฺสาโน.**	ลูกหลานของนายอัคคิเวสสะ
กณฺหสฺส ปุตฺโต	=	**กณฺหายโน กณฺหาโน.**	ลูกหลานของนายกัณหะ
สกฏสฺส ปุตฺโต	=	**สากฏายโน สากฏาโน.**	ลูกหลานของนายสกฏะ
มุญฺจสฺส ปุตฺโต	=	**มุญฺจายโน มุญฺจาโน.**	ลูกหลานของนายมุญจะ
กุญฺชสฺส ปุตฺโต	=	**กุญฺชายโน กุญฺชาโน.**	ลูกหลานของนายกุญชะ

พึงทราบว่า อุทาหรณ์กลุ่มนี้ เป็น **อากติคณะ** มีวิธีสำเร็จรูปเหมือนกัน

ทำตัวรูป

วจฺฉายโน = วจฺฉ + ณายน

วจฺฉ ณายน	-	ลง ณายน ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= ณายนณาน วจฺฉาทิโต.
วจฺฉ อายน	-	ลบ ณ	= เตสํ โณ โลปํ.
วจฺฉฺอ อายน	-	แยก ฉ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วจฺฉฺ อายน	-	ลบ อ หน้า ปกติ อา หลัง	= สรโลโป...
วจฺฉายน	-	รวม ฉฺ เข้ากับ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
วจฺฉายน	-	เรียก วจฺฉายน ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
วจฺฉายน สิ	-	ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

วจฺฉายน โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
วจฺฉายนฺอ โอ	- แยก นฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วจฺฉายนฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
วจฺฉายโน	- รวม นฺ เข้ากับ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **วจฺฉายโน** นายวัจฉายนะ หรือ ลูกหลานของวัจฉโคตร รูปว่า **วจฺฉาโน** ก็ทำเหมือนกัน	

๓๖๗. **เณยฺโย กตฺติกาทีหิ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจาก กตฺติกา ศัพท์เป็นต้น ลง เณยฺย ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ บ้าง

อาทิศัพท์ ในสูตรนี้มีอรรถ ปการะ รวมเอาศัพท์ที่เป็นอิตถีลิงค์เหมือนกัน
เช่น กตฺติกา วินตา โรหิณี เป็นต้น

อุทาหรณ์

กตฺติกาย ปุตฺโต	=	**กตฺติเกยฺโย**.	ลูกหลานของนางกัตติกา
วินตาย ปุตฺโต	=	**เวนเตยฺโย**. (วุทธิ อิ เป็น เอ)	ลูกหลานของนางวินตา
โรหิณิยา ปุตฺโต	=	**โรหิเณยฺโย**.	ลูกหลานของนางโรหิณี
คงฺคาย อปจฺจํ	=	**คงฺเคยฺโย**.	ลูกหลานของนางคังคา
ภคินิยา ปุตฺโต	=	**ภาคิเนยฺโย**. (วุทธิ อ เป็น อา)	ลูกหลานของพี่สาวน้องสาว
นทิยา ปุตฺโต	=	**นาเทยฺโย**. (วุทธิ อ เป็น อา)	ลูกหลานของนางนที (แม่น้ำ)
อนฺติยา ปุตฺโต	=	**อนฺเตยฺโย**.	ลูกหลานของนางอันตี
อหิยา ปุตฺโต	=	**อาเหยฺโย**. (วุทธิ อ เป็น อา)	ลูกหลานของนางอหิ (งู)
กปิยา ปุตฺโต	=	**กาเปยฺโย**. (วุทธิ อ เป็น อา)	ลูกหลานของนางกปิ (ลิง)
สุจิยา อปจฺจํ	=	**โสเจยฺโย**. (วุทธิ อุ เป็น โอ)	ลูกหลานของนางสุจี
พาลาย อปจฺจํ	=	**พาเลยฺโย**.	ลูกหลานของนางพาลา

ทำตัวรูป

ภาคิเนยฺโย = ภคินิ + เณยฺย

ภคินิ เณยฺย	- ลง เณยฺย ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= เณยฺโย กตฺติกาทีหิ.
ภคินิ เอยฺย	- ลบ ณ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
ภาคินิ เอยฺย	- วุทธิ อ เป็น อา	= วุทฺธาทิสรสฺส วา...
ภาคินฺอิ เอยฺย	- แยก นฺ ออกจาก อิ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
ภาคินฺ เอยฺย	- ลบ อิ หน้า ปกติ เอ หลัง	= สรโลโป...
ภาคิเนยฺย	- รวม นฺ เข้ากับ เอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
ภาคิเนยฺย	- เรียก ภาคิเนยฺย ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ภาคิเนยฺย สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภาคิเนยฺย โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
ภาคิเนยฺยฺอ โอ	- แยก ยฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
ภาคิเนยฺยฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
ภาคิเนยฺโย	- รวม ยฺ เข้ากับ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **ภาคิเนยฺโย** ลูกหลานของพี่สาวน้องสาว	

๓๖๘. **อโต ณิ วา.** (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

หลังจากศัพท์ที่เป็น อ การันต์ ลง ณิ ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ บ้าง

อุทาหรณ์

ทกฺขสฺส อปจฺจํ	= **ทกฺขิ.**	ลูกหลานของนายทักขะ
โทณสฺส อปจฺจํ	= **โทณิ.**	ลูกหลานของนายโทณะ
วสวสฺส อปจฺจํ	= **วาสวิ.** (วุทธิ อ เป็น อา)	ลูกหลานของนายวสวะ
สกฺยปุตฺตสฺส อปจฺจํ	= **สกฺยปุตฺติ.**	ลูกหลานของศักยบุตร
นาฏปุตฺตสฺส อปจฺจํ	= **นาฏปุตฺติ.**	ลูกหลานของนาฏบุตร
ทาสปุตฺตสฺส อปจฺจํ	= **ทาสปุตฺติ.**	ลูกหลานของทาสบุตร
ทาสรถสฺส อปจฺจํ	= **ทาสรถิ.**	ลูกหลานของทาสรถะ
วรุณสฺส อปจฺจํ	= **วารุณิ.** (วุทธิ อ เป็น อา)	ลูกหลานของนายวรุณะ
กณฺฑสฺส อปจฺจํ	= **กณฺฑิ.**	ลูกหลานของนายกัณฑะ
พลเทวสฺส อปจฺจํ	= **พาลเทวิ.**	ลูกหลานของนายพาลเทวะ
ปาวกสฺส อปจฺจํ	= **ปาวกิ.**	ลูกหลานของนายปาวกะ
ชินทตฺตสฺส อปจฺจํ	= **เชนทตฺติ.**	ลูกหลานของนายชินทัตตะ
สุทฺโธทนสฺส อปจฺจํ	= **สุทฺโธทนิ.**	ลูกหลานของนายสุทโธทนะ

อนุรุทฺธสฺส อปจฺจํ = อนุรุทฺธิ. ลูกหลานของนายอนุรุทธะ

ทำตัวรูป

สกฺยปุตฺติ = สกฺยปุตฺต+ ณิ

สกฺยปุตฺต ณิ - ลง ณิ ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ = อโต ณิ วา.
สกฺยปุตฺต อิ - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
สกฺยปุตฺตฺอ อิ - แยก ตฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
สกฺยปุตฺตฺ อิ - ลบ อ หน้า ปกติ อิ หลัง = สรโลโป...
สกฺยปุตฺติ - รวม ตฺ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
สกฺยปุตฺติ - เรียก สกฺยปุตฺติ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
สกฺยปุตฺติ สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สกฺยปุตฺติ - ลบ สิ = เสสโต โลปํ คสิปิ.
- สำเร็จรูปเป็น **สกฺยปุตฺติ** ลูกหลานของศักยบุตร

วาศัพท์

วาศัพท์ในสูตรนี้ รวมเอาการลง **ณิก** ปัจจัย ในอรรถอปัจจะ, และการลง **ณฺย** ปัจจัย หลังจาก อทิติ ศัพท์เป็นต้น เช่น

สกฺยปุตฺตสฺส ปุตฺโต = สกฺยปุตฺติโก. ลูกหลานของศักยบุตร
สกฺยปุตฺตสฺส ปุตฺโต = สกฺยปุตฺติโย. (อาเทศ ก เป็น ย = เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ)
นาฏปุตฺตสฺส ปุตฺโต = นาฏปุตฺติโก. ลูกหลานของนาฏบุตร
ชินทตฺตสฺส ปุตฺโต = เชนทตฺติโก. ลูกหลานของนายชินทัตตะ
วิมาตุยา ปุตฺโต = เวมาติโก. ลูกหลานของนางวิมาตุ

ทำตัวรูป

สกฺยปุตฺติโก-โย = สกฺยปุตฺต+ ณิก

สกฺยปุตฺต ณิก - ลง ณิก ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ = วาศัพท์ใน อโต ณิ วา.
สกฺยปุตฺต อิก - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
สกฺยปุตฺตฺอ อิก - แยก ตฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
สกฺยปุตฺตฺ อิก - ลบ อ หน้า ปกติ อิ หลัง = สรโลโป...
สกฺยปุตฺติก - รวม ตฺ เข้ากับ อิ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
สกฺยปุตฺติก - เรียก สกฺยปุตฺติก ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
สกฺยปุตฺติก สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

สกฺยปุตฺติก โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
สกฺยปุตฺติกฺอ โอ - แยก กฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
สกฺยปุตฺติกฺ โอ - ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง = สรโลโป ...
สกฺยปุตฺติโก - รวม กฺ เข้ากับ โอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
สกฺยปุตฺติโย - อาเทศ ก เป็น ย = เตสุ วุทฺธิ...
- สำเร็จรูปเป็น **สกฺยปุตฺติโก-โย** ลูกหลานของศักยบุตร

๓๖๙. อวณฺโณ เย โลปญฺจ. (๔ บท, โลปวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย ลบ อวัณณะ (อ อา)

จศัพท์

จศัพท์ในสูตรนี้ รวมเอาการลบ อิวัณณะ (อิ อี)

อุทาหรณ์

อทิติยา ปุตฺโต = **อาทิจฺโจ**. (วุทธิ อ เป็น อา) ลูกหลานของนางอทิติ
ทิติยา ปุตฺโต = **เทจฺโจ**. (วุทธิ อิ เป็น เอ) ลูกหลานของนางทิติ

ทำตัวรูป

อาทิจฺโจ = อทิติ + ณฺย

อทิติ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ = วาศัพท์ใน อโต ณิ วา.
อทิติ ย - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
อาทิติ ย - วุทธิ อ เป็น อา = วุทฺธาทิสรสฺส วาสํโย...
อาทิตฺ ย - เพราะ ย ลบ อิ = จศัพท์ใน อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
อาทิ จ - อาเทศ ตฺย เป็น จ = ยวตํ ตลนทการานํ พฺยญฺชนานิ ...
อาทิจฺจ - จฺ สทิสเทฺวภาวะ (ซ้อน จฺ) = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อาทิจฺจ - เรียก อาทิจฺจ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
อาทิจฺจ สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อาทิจฺจ โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
อาทิจฺจฺอ โอ - แยก จฺ ออกจาก อ = ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
อาทิจฺจฺ โอ - ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง = สรโลโป ...
อาทิจฺโจ - รวม จฺ เข้ากับสระ โอ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
- สำเร็จรูปเป็น **อาทิจฺโจ** ลูกหลานของนางอทิติ

๓๗๐. **เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ.** (๓ บท, มหาสูตร)

ทำวุทธิ ลบ อาคม วิการ วิปริต และอาเทศ ในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดบ้าง

มหาสูตร ๔

มหาสุตฺตา "เตสุ วุทฺธิ, กฺวจิ ธาตุ, จ ปจฺจยา
ทนิฏฺฐา, ยทนุปาทิ" จตฺตาริปิ นิปาตนา.

มหาสูตร ๔ ที่มีวิธีสำเร็จรูปได้หลายอย่าง เรียงตามใช้มากไปหาน้อย ดังนี้

๑. เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ. (ใช้ในนาม สมาส ตัทธิต) ๔๐๔
๒. กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปฺปจฺจยานํ ทีฆวิปรีตาเทสโลปาคมา จ. (ใช้ในอาขยาต กิต) ๕๑๗
๓. ปจฺจยา ทนิฏฺฐา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ. (ใช้เกี่ยวกับกลุ่ม ต ปัจจัยในกิต) ๕๗๑
๔. ยทนุปฺปนฺนา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ. (ใช้กับนาม อุปสัค นิบาต สมาส ตัทธิต บางตัว) ๓๙๑

อุทาหรณ์

กุณฺฑนิยา ปุตฺโต	=	**โกณฺฑญฺโญ.** (วุทธิ อุ เป็น โอ)	ลูกหลานของนางกุณฑนี
กุรุโน ปุตฺโต	=	**โกรพฺโย.** (วุทธิ อุ เป็น โอ)	วงศ์ของพระเจ้ากุรุ
ภาตุโน ปุตฺโต	=	**ภาตพฺโย.**	ลูกหลานของพี่น้องชาย

ทำตัวรูป

โกณฺฑญฺโญ = กุณฺฑนี + ณฺย

กุณฺฑนี ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= วาศัพท์ใน อโต ณิ วา.
กุณฺฑนี ย	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
โกณฺฑนี ย	- วุทธิ อุ เป็น โอ แม้มีสังโยคอยู่หลัง	= เตสุ วุทฺธิ...
โกณฺฑนฺอี ย	- แยก นฺ ออกจาก อี	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ...
โกณฺฑนฺ ย	- เพราะ ย ลบ อี	= จศัพท์ใน อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
โกณฺฑ ญ	- อาเทศ นฺย เป็น ญ	= ยวตํ ตลนทการานํ พฺยญฺชนานิ ...
โกณฺฑญฺญ	- ญฺ สทิสเทฺวภาวะ (ซ้อน ญ)	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
โกณฺฑญฺญ	- เรียก โกณฺฑญฺญ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
โกณฺฑญฺญ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โกณฺฑญฺญ โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
โกณฺฑญฺญอ โอ	- แยก ญฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
โกณฺฑญฺญฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...

โกณฺฑญฺโญ	- รวม ญฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **โกณฺฑญฺโญ** ลูกหลานของนางกุณฑนี	

โกรพฺโย = กุรุ + ณฺย

กุรุ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= วาศัพท์ใน อโต ณิ วา.
กุรุ ย	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
โกรุ ย	- วุทธิ อุ เป็น โอ แม้มีสังโยคอยู่หลัง	= เตสุ วุทฺธิ...
โกรว ย	- อาเทศ อุ เป็น อว	= เตสุ วุทฺธิ...
โกรวฺอ ย	- แยก วฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ...
โกรวฺ ย	- เพราะ ย ลบ อ	= อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
โกรพฺย	- อาเทศ วฺ เป็น พฺ	= โพ วสฺส หรือ จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
โกรพฺย	- เรียก โกรพฺย ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
โกรพฺย สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โกรพฺย โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
โกรพฺยฺอ โอ	- แยก ยฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
โกรพฺยฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
โกรพฺโย	- รวม ยฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **โกรพฺโย** วงศ์ของพระเจ้ากุรุ	

ภาตพฺโย = ภาตุ + ณฺย

ภาตุ ณฺย	- ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= วาศัพท์ใน อโต ณิ วา.
ภาตุ ย	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
ภาตว ย	- อาเทศ อุ เป็น อว	= เตสุ วุทฺธิ...
ภาตวฺ ย	- เพราะ ย ลบ อ	= อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ภาตพฺ ย	- อาเทศ วฺ เป็น พฺ	= โพ วสฺส หรือ จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
ภาตพฺย	- เรียก ภาตพฺย ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ภาตพฺย สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ภาตพฺย โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
ภาตพฺยฺอ โอ	- แยก ยฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ ...
ภาตพฺยฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
ภาตพฺโย	- รวม ยฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **ภาตพฺโย** ลูกหลานของพี่น้องชาย	

๓๗๑. **ณโวปคฺวาทีหิ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง ณว ปัจจัย หลังจาก อุปคุ ศัพท์เป็นต้น ในอรรถ อปัจจะ บ้าง

อาทิศัพท์

อาทิศัพท์ ในสูตรนี้ กล่าวอรรถปการะ หมายเอาการลง ณว ปัจจัย หลังจากศัพท์ที่เป็นอุการันต์ เท่านั้น

อุทาหรณ์

อุปคุสฺส อปจฺจํ	=	**โอปคโว, โอปควี, โอปควํ.**	ลูกหลานของนายอุปคุ
มนุโน อปจฺจํ	=	**มานโว.** (ณว ปัจจัย)	ลูกหลานของนายมนุ
มนุโน อปจฺจํ	=	**มานุโส.** (ณ ปัจจัย)	ลูกหลานของนายมนุ
ภคฺคุโน อปจฺจํ	=	**ภคฺคโว.**	ลูกหลานของพี่น้องชาย
ปณฺฑุโน อปจฺจํ	=	**ปณฺฑโว.**	ลูกหลานของนายปัณฑุ
อุปวินฺทุสฺส อปจฺจํ	=	**โอปวินฺทโว.**	ลูกหลานของนายอุปวินทุ

ทำตัวรูป

โอปคโว = อุปคุ + ณว

อุปคุ ณว	- ลง ณว ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= ณโวปคฺวาทีหิ.
อุปคุ อว	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
โอปคุ อว	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= วุทฺธาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส ...
โอปคฺอุ อว	- แยก คฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
โอปคฺ อว	- ลบ อ หน้า ปกติ อ หลัง	= สรโลโป ...
โอปคว	- รวม คฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
โอปคว	- เรียก โอปคว ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
โอปคว สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
โอปคว โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
โอปควฺอ โอ	- แยก วฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
โอปควฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
โอปคโว	- รวม วฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **โอปคโว, โอปควี, โอปควํ** ลูกหลานของนายอุปคุ	

มานุโส = มนุ + ณ (วา ณปจฺเจ)

มนุ ณ	- ลง ณ ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= วา ณปจฺเจ.

มนุ อ	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
มานุ อ	- วุทธิ อ เป็น อา	= วุฑฺฒาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส ...
มานุ สฺอ	- ลง สฺ อาคม	= เตสุ วุทฺธิ ...
มานุส	- เรียก มานุส ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
มานุส สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
มานุส โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
มานุสฺอ โอ	- แยก สฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
มานุสฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
มานุโส	- รวม สฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **มานุโส** ลูกหลานของนายมนุ	

๓๗๒. **เณร วิธวาทิโต.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง เณร ปัจจัย หลังจาก วิธวา ศัพท์เป็นต้น ในอรรถ อปัจจะ บ้าง

อุทาหรณ์

วิธวาย ปุตฺโต	=	**เวธเวโร.**	ลูกหลานของหญิงหม้าย ลูกกำพร้าพ่อ
พนฺธุกิยา ปุตฺโต	=	**พนฺธุเกโร.**	ลูกหลานของหญิงผู้พบรักตามนัด ลูกไม่มีพ่อ
สมณสฺส ปุตฺโต	=	**สามเณโร.**	ลูกหลานของพระอุปัชฌาย์
นาฬิกาย ปุตฺโต	=	**นาฬิเกโร.**	ลูกหลานของนางนาฬิกา (นักกีฬา)

ทำตัวรูป

เวธเวโร = วิธวา + เณร

วิธวา เณร	- ลง เณร ปัจจัย ในอรรถ อปัจจะ	= เณร วิธวาทิโต.
วิธวา เอร	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
เวธวา เอร	- วุทธิ อิ เป็น เอ	= วุฑฺฒาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส ...
เวธวฺอา เอร	- แยก วฺ ออกจาก อา	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
เวธวฺ เอร	- ลบ อา หน้า ปกติ เอ หลัง	= สรโลโป ...
เวธเวร	- รวม วฺ เข้ากับสระ เอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
เวธเวร	- เรียก เวธเวร ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
เวธเวร สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เวธเวร โอ	- อาเทศ สิ เป็น โอ	= โส.
เวธเวรฺอ โอ	- แยก รฺ ออกจาก อ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...

เวธเวรฺ โอ	- ลบ อ หน้า ปกติ โอ หลัง	= สรโลโป ...
เวธเวโร	- รวม รฺ เข้ากับสระ โอ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
	- สำเร็จรูปเป็น **เวธเวโร** ลูกหลานของหญิงหม้าย	

จบ อปัจจตัทธิต